

óraszámok szeszélyesen ingadozó alakulásán van, míg az alsó fokú oktatásra FODOR csak kevés figyelmet fordít. Munkájának ez a része – talán a földrajzi tankönyvírás fejlődésének áttekintésén kívül – ma már azért nem hat az újdonság erejével, mert a témát az 1970-es években UDVARHELYI Károly és GÖCSEI Imre önálló kötetben részletesen feldolgozta. Hasonló okból számíthat kevesebb érdeklődésre FODOR könyvének negyedik része, amely a magyar földrajzi felfedezésekkel, valamint a számottevő tudományos eredményeket elért utazókkal, expedíciókkal foglalkozik.

FODOR Ferenc munkájának utolsó, kiemelkedően fontos része csaknem félezer magyar geográfus, térképíró és tudományos utazó életrajzát tartalmazza. Ebben az összeállításban méltó helyet kaptak a régmúlt századok tudós tanárai, polihisztorai, útleírói is, mindazok, akik tevékenységükkel a honi geográfia alapjainak lerakásához hozzájárultak. Az összeállítás nem csupán tárgykörénél fogva egyedülálló, hanem szócikkeinek tartalmával is messze felülmúlja az életrajzi lexikonokat; az egyes szerzők valamennyi fontosabb könyvének, cikkének, tanulmányának címét és megjelenési dátumát is közli. A jeles geográfusok eredményeiről adott értékelést sokszor találó, finom jellemrajzuk is kiegészíti.

A földrajztudomány kiváló 20. sz.-i művelőinek életpályáját, személyes sorsát követve különösen élesen rajzolódik ki az olvasó előtt az a tragikus szellemi veszteség, amely a második világháború alatt és után érte a magyar geográfiát, s a következő keserű zárószavakra készítette FODORT: *„Ami 1944 óta történt, az már nem tudománytörténet, az már politika és tudományunk derékba törése, majd elhantolása. Erről ma még nem szólhat a tudománytörténet, de egykor kétségtelenül szólania kell és szólani fog.”*

Ami a hazai geográfia temetését illeti, FODORNAK szerencsére nem lett igaza – bár persze a vészterhes kor eseményeinek, a tudománytörténeti törésvonal mélységének teljes feltárása is várat még magára. (HAJDÚ Z. bevezető tanulmánya ebben a tekintetben az adósság törlesztésének első részleteként is felfogható.)

Ha FODOR Ferencnek alkalma lett volna arra, hogy sajtó alá rendezze művét, valószínűleg maga is igyekezett volna az egyes részek között meglévő tartalmi átfedéseket csökkenteni, és a fogalmazást helytel-közzel elegánsabbá formálni. Az utókor szerkesztője azonban csakis a művet és szerzőjét megillető alázattal, épp csak a nyilvánvaló elírások, betűhibák helyesbítésére vállalkozva nyúlhatott a kéziratához. A terjedelmes anyag köteté formálását a maradandó szellemi értékek megóvásának s közkinccsé tételének igénye és a múlt iránti megbecsülés motiválta. A rendkívül fáradtságos, aprólékos munkáért DÖVÉNYI Zoltánt a feladat elvégzésében segédkező munkatársait a legnagyobb elismerés illeti meg.

PROBÁLD FERENC

SIKOS T. TAMÁS–HOFFMANN ISTVÁNNÉ: A fogyasztás új katedrálisai. – Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai Tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián sorozat. MTA Társadalomkutató Központ. Budapest, 2004. 380. old.

A hazai kereskedelemkutatás két meghatározó alakjának több évtizedes kutatási tapasztalata és sokoldalú szakmai ismerete tükröződik a hazai bevásárlóközpontokat sokszíni, érdekesen és szakmai szempontból is igényesen bemutató műben.

A szerzők arra tesznek kísérletet, hogy érzékeltessék az elmúlt bő tíz évben bekövetkezett hazai „bevásárlóközpont-boomnak” a kiskereskedelem szerkezetére és a vásárlási szokásokra gyakorolt hatását. A fentiekén túl a szerzők céljai között szerepelt az új típusú kereskedelmi objektumok kialakulásának és fejlődéstörténetének ismertetése, szerkezeti és funkcionális tipizálásuk, emellett bepillantást engednek a jövő kereskedelmének legmarkánsabb fejlődési folyamataiba.

A mű első két fejezetében megismerkedhetünk a kereskedelem egyetemes és hazai fejlődéstörténetével az ókortól napjainkig. A szerzők történelmi korokra bontva ismertetik meg az olvasóval a magyar kereskedelem lényegi sajátosságait. Ennek során áttekintik a hazai magánvállalkozások, kereskedelmi láncok, szövetkezetek és a multinacionális kereskedelmi vállalatok közötti kapcsolatrendszer, megismertetve az olvasót a rájuk vonatkozó legfontosabb statisztikai adatokkal is.

A könyv ezt követően részletekbe menően foglalkozik a bevásárlóközpontok sajátosságaival. A szerzők hangsúlyozzák, hogy a „fogyasztás új katedrálisainak” kialakulása és sokszínűsége hosszú fejlődés eredménye, amely a világ különböző részein eltérő módon ment végbe, ill. különbözőképpen alakul napjainkban is. E központok nemcsak a szűken értelmezett vásárlási szokásokra vannak hatással, hanem a gazdasági és társadalmi élet legkülönbözőbb területeire is, mégpedig igen összetett módon és változatos formában.

Külön fejezetben ismerkedhetünk meg a központok kialakulásának és fejlődési útjainak amerikai és európai változatával, amelyből választ kaphatunk a kereskedelmi nagylétesítmények kialakításával kapcsolatos városfejlesztési és -rendezési, továbbá ingatlanhasznosítási koncepciók különbözőségének fontosságára. A bevásárlóközpontok morfológiai és funkcionális csoportosításából az egyes típusok előnyeiről és hátrányairól is árnyalt képet kaphat az olvasó. A szerzők sokszínűen mutatják be a legjelentősebb külföldi és magyarországi bevásárlóközpontok legfontosabb tulajdonságait, a különféle központ-osztályozások alapján pedig akár a könyv forgatója is nagy biztonsággal azonosíthatja e jellemezhető kereskedelmek fontos egységeit.

A kiadvány legértékesebb részének az a fejezet tekinthető, amelyből részletes elméleti áttekintést kapunk az üzleti telephelyválasztás különféle eljárásairól. A különösebb matematikai tudást nem igénylő, egyszerű telephelyválasztási modellektől kezdve egészen a bonyolultabb, többváltozós matematikai elemzésekig számos módszert ismertetnek a szerzők. Ezekkel a „sarki kisbolt üzemeltetőjének” ugyanúgy segítséget kívánnak nyújtani az optimális üzleti telephely kiválasztásához, mint a nagy ingatlanbefektetésekkel foglalkozó vállalatoknak vagy a témával foglalkozó kutatóknak. Az elméleti tartalmú könyvrész „gyakorlati” ellenpólusát a hazai, fővárosi és vidéki bevásárlóközpontok jellemzőit (történet, méret, vonzáskörzet, üzleti összetétel vásárlási szokások) részletesen bemutató fejezetek jelenítik meg.

A szerzők a kereskedelmi szerepkör elemzésén túl feltárják a bevásárlóközpontok és a gazdaság más területei között érvényesülő kölcsönhatásokat is, így a városfejlesztési vonatkozások, a társadalmi hatások történetiségükben is egyaránt helyet kapnak a műben. A lakosság körében végzett fogyasztói magatartás- és attitűdkutatás eredményeiből pedig hasznos ismeretekre tehetünk szert a különböző bevásárlóközpontok kedveltségével, látogatottságával kapcsolatosan az eltérő kor- és társadalmi csoportokra vonatkozóan.

Összegzésként elmondható, hogy SIKOS T. Tamás és HOFFMANN ISTVÁNNÉ könyve értékes szakmai olvasmány, nemcsak azért, mert évtizedes hiánypótló műnek tekinthető a kereskedelmi kutatások területén, de azért is, mert egy komplex kereskedelmi jelenség, a bevásárlóközpontok problematikájával foglalkozik, közérthetően, szakmailag magas színvonalon, gazdagon illusztrált képi, térképi és táblázat-anyaggal. A kötetet nemcsak a kereskedelemmel foglalkozó kutatók és marketingesek figyelmébe ajánlom, de úgy vélem

hasznos olvasmány az ingatlanpiacon működő, városfejlesztéssel foglalkozó szakembereknek éppúgy, mint a kiskereskedelmi vállalkozásokat működtető vagy e témában szakdolgozatot író hallgatóknak és a téma után érdeklődőknek egyaránt.

KOVÁCS ANDRÁS